

*Др Мило Бошковић, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду*

СЕРГЕЈ ФЛЕРЕ – НОВО ИМЕ У КРИМИНОЛОГИЈИ

Задовољство је сваком аутору да његова књига, па макар то био и уџбеник, изазове интересовање ма ког читаоца. Поготову ако је у питању универзитетски професор, па још уз то из друге државе. А ако при том изазове и критички суд о садржају, задовољство је тим веће.

Нажалост, ово као принцип у многим случајевима изостаје, нарочито ако аутор критике узме садржај књиге као повод да произвљено вреднује и олако вређа личност аутора, покушавајући при том да прикрије свој непосредни циљ и стварну намеру. У овом случају то другачије није ни могло бити. Разлог лежи у општепознатој чињеници да постоји однос нескривеног и дугогодишњег анимозитета између «критичара» и «критикованог». Да је којим случајем другачије, Сергеј Флере би све оно што је написао исказао језиком који доликује нивоу професије, а не начином и језиком који пре приличи улици и кафани. Да је бар поштовао ниво Зборника Правног факултета, у коме је дуго година радио, верујем да би дијалог свео на прикладну меру академске расправе. Овако је испољена нескривена злоба, пакост и малициозност, али то је нужна последица ирационалног односа према аутору, текстовима и идејама о којима жели да расправља. Ако то није, чemu заједљива опаска да сам доспео и до наследника шефа Катедре за кривично право и криминологију што је својевремено био и проф. Т. Васиљевић. Као да је то нека лична ствар прохтева шефа а не саме катедре, декана и Наставно-научног већа. Уз то, ваљда није потребно да, бар на свом факултету, доказујем да нисам непосредни наследник уваженог професора Васиљевића, али не мислим ни

да сам недостојан те функције, иако је нисам ни желео ни тражио. То је бар опште позната чињеница.

У оваквим околностима, човек се пита шта да ради. Има више могућности. Једна је да схвати све озбиљно и да одговара пасус на пасус, што је у овом случају крајње бесмислено. Моје књиге имају и имаће и убудуће штампарских и других грешака у садржају, поготову уџбеници, и нарочито ако се, као у овом случају, не буде имало времена, да се дају на лекторисање, односно ако се буде двоумуло између тога да на време стигну у руке студентима или да задовоље језичку експертизу неког попут Флереа. Савршен у том смислу нисам, али се питам није ли «савршен човек» раван монструму. Мислим да ни Флере то није, пошто и у његовом тексту од четири и по странице има више језичких грешака него што је он нашао у моје три књиге. Осим тога, чинити то у овом случају нема одвише смисла.

Друга је могућност да се послужим истим језиком и да искажем истоветно осећање анимозитета према „критичару”, а логична последица тога је понижавање самог себе и Зборника.

Трећа је она којом се послужио проф. др Ђуро Шушњић, који је слично прошао као и ја у једном од социолошких часописа у стигматизацији од стране господина Флереа, спочитавајући му незнање из социологије религије. Колега Шушњић није себи дозволио ни да прочита текст Флереове критике, а камо ли да му одговори. Мислио сам да је господин Флере из тога извукao неку поуку. Очигледно није схватио поруку, па и даље «критички» проучава искључиво литературу аутора из Србије, користећи то као повод за исказивање личне нетрпељивости према некима од њих. Али један је и непоновљив колега Шушњић. Зна он да игнорацијом неискрених и недораслих критичара много више каже него што то може на ма који други начин. Ако је и мени и њему за утеху, ни Габријел Тард није много боље прошао код Флереа. Па сад, ако је и од Флереа - много је.

Постоји и могућност кривичног гоњења за увреду. Међутим, пошто свако дело има своје субјективне и објективне услове, овде стоје неке препреке. Наиме, у субјективном смислу нема спора да постоји намера да се други (ја) омаловажи, али објективни услов да изјава учиниоца у односу на оштећеног мора бити озбиљна не би прошла ни приправнички критеријум знања на једном суду. То што је текст упућен озбиљном Зборнику, није довољан елеменат да задовољи и овај услов. Шта недостаје зна свако ко има елементарну логику мишљења и закључивања. О правницима да и не говорим, њих у том смислу не треба подучавати .

Од поменутих могућности, нисам изабрао ни једну. Признајем, нијам ја ранга проф. Шушњића, па да могу апсолутно да игноришем недос-

тојног саговорника. За разлику од легендарног Габријела Тарда, на срећу још сам жив, те имам могућност да реагујем. Право познајем у мери да сам свестан да немам услова за позитиван кривично-процесни исход, а и да имам, чemu та врста задовољства? Врећати господина у озбиљном Зборнику, најмање ми је намера. А «расправу» те врсте, пошто му то очигледно чини задовољство, иако нерадо, прихватам, али на местима где је овој врсти комуникације то примерено (рекох напред где).

Невољно сам одабрао најтежи пут: признајем господин Флере ме је ставио пред озбиљне проблеме. Јер, како водити дијалог са човеком који о вами зна све - како мислите, како се осећате, како се у својој интими «мучите» - ако ја ништа од тога о њему не знам.

Како расправљати озбиљно о приступима у криминологији са аутором кога први пут у животу срећем у тој врсти литературе? Волео бих да ме неко од криминолога демантује. Неће ми бити пријатно, али ћу признати да сам стварно необавештен, што иначе господин Флере и покушава да ми импутира у свом тексту. Мени ни на памет не пада помисао да изучавам, чак ни језички, његове текстове из социологије. Држим себе стварно некомпетентним у тој области. Нека то чине социолози, па макар и на начин како је поступио уважени колега Шушњић.

Криминологија је наука која је, по многим својствима, слична социологији, напротив зато што користи и социолошко наслеђе. Сличност, међутим, не значи и истоветност. Уз то, посве је разумљиво да сваки од аутора, чак и у оквиру исте науке, на особен начин приступа, тумачи и закључује о неком проблему. Право на различитост не спорим ником. Није вељда да Флере заговара једообразност или једноумље у науци? Дакле, минимум услова међусобног уважавања подразумева да свако, па и ја, о неком проблему имам своје виђење, макар оно било не само у делимичној већ и у потпуној несагласности са Флереовим. Уосталом, Ломброзо је са својим антрополошким схватањима оспораван од већине криминолога, али је остао, ипак, незаobilазно име у науци, са бројним идејама о којима се и данас расправља.

С друге стране, криминологија као наставни предмет по својим садржајима мора бити примерена струци за коју се студенти образују (правници, психологи и социологи). Отуда су разумљиве, али не и оправдане, предрасуде једног социолога да је у уџбенику за правнике превише простора освећено психопатолошким и психолошким оријентацијама на рачун социолошких. Међутим, ако се има у виду да се на Правном факултету образују будуће судије, тужиоци и адвокати у кривичним поступцима, онда расправа на ову тему губи сваки смисао. Напротив, а то и студенти примећују, не да је недовољно, већ је исувише простора посвећено социо-

лошким теоријама. То што сам више присталица класичних теорија у криминологији него помодарства у неким новијим социолошким приступима, који уз то немају готово никаквог утицаја у савременој криминолошкој мисли, ствар је и мог избора и теоријских уверења, која такође ни господину Флереру не спорим. У следећем издању тим теоријама свакако ћу посветити мање простора, али не и значаја. И нека господин Флерер унапред зна, ако не буде било довољно времена, можда уџбеник поново остане нелекторисан у будућем издању. Али, чак и да се обави лектрисање и изврши пажљива коректура, нема никакве гаранције да у њему неће бити и техничких и језичких грешака. То бар зна свако ко је објављивао макар и једну књигу. Ето Флереру опет добrog изговора за «критику».

То што ме произвољно третира симпатизером марксистичке теорије, а с друге стране ми приговара да неомарксистичке приступе нисам довољно уврстио у уџбеник, указује само на проблем елементарног логицирања код самог «критичара», на шта ми се – да парадокс буде већи – такође приговара. Све ово (а како би и било другачије?) говори понајвише о самом Флереру. И зато и ја и читаоци остајемо у забуни ко је стварно склон тим теоријама. Узгред да кажем да господин Флерер није сасвим промашио. У социологији, бар према мојим сазнањима из те области, сматрам марксизам озбиљном теоријом. Уосталом, ако она то није, зашто се на западноевропским универзитетима изучава и на основним и на последипломским студијама. Ако је то питање спорно за господина Флереа, онда сам ја, очигледно, погрешна адреса. Узгред, нисам ни близу острашћености, а то се из текстова види, у апологетици било ког приступа, као што то Флере чини према мени, вероватно несмогрено демонстрирајући своје склоности теорији етикеције.

На крају, у вези с овим, Флерер је само, још једном, доказао старо психолошко правило механизма одбране, звано пројекција, по коме се лична својства приписују другоме. Већини колега с Правног факултета у Новом Саду, али и не само њима, позната је чињеница да је управо Флерер у рефератима за избор својим колегама (да подсетим само на случај Секељ) оспоравао право напредовања у наставничком звању управо због недовољно марксистичке оријентације у радовима.

Да није Флереов осврт на моје текстове у уџбеницима личне природе, већ принципијелног теоријског неслагања и неумесног приговарања, очигледно би се више инсистирало на чињеници да све што сам у теоријском смислу социолошког садржаја написао није неки мој особени став, већ напротив једна коректна интерпретација ставова свих аутора у криминологији који су пре мене објављивали своје текстове на простори-

ма бивших југословенских република. У једном делу он то чак и признаје, али ако није у питању нетрпљив лични однос, откуда то да је њих мимоишао у критичком промишљању кад је то већ подручје његовог професионалног интересовања?

Уосталом, ако његови ставови нису личне природе, откуда то да се моји уџбеници називају науком (види наслов и друге алудије у тексту) и чему приговор да многе ставове нисам статистички и научно доказао. И још једно питање: откуд и откада је уџбеник научно дело? Колико ја знам, то је школска књига, за коју се никада није додељивао ни један једини поен у референцама за признавање научног статуса. Друго, па вальда у науци важи основно правило да се опште познате чињенице не доказују. Доказивати неке општепознате ставове, за које ми Флере пребацује, статистички или на било који начин, да су силовањима склонији мушкирци од жена и да су сексуалне девијације урбани феномен није чак ни бесмислица. Не бих могао за то наћи прави израз, а да не увредим свог "критичара". А то ми није намера. Да је Флере с пажњом, а не с mrжњом, прочитао први пасус текста из Криминалне етиологије (стр. 233) тешко да би се усудио да ми упути онако злобан и увредљив прекор, где каже «све су врсте делинквенције (с незнатним изузетима) претежно мушки др. Бошковићу». Да не цитирам у целости свој текст с наведене стране, где је управо речено то, за шта ме господин Флере прекорева да не знам (види његов текст под т. 5), и не само да је то тако, него и зашто је то тако. Тадео текста гласи «Постоје схватања да је криминалитет типично мушки феномен, али се не може занемарити и значајно учешће жене, посебно у неким видовима појаве. Знатно већи проценат учешћа мушкараца у делинквенцији од женских лица објашњава се посебном конституцијом и психоструктуром, њиховим друштвеним утицајем, положајем и улогом у социјалној средини. Друштвени положај мушкирца је такав да више него жене долази у конфликтне односе, природа професије и занимања којима се баве више су подложна искушењима и у повољнијим условима, на којима унутрашње предиспозиције долазе до изражаваја». Могло би се на овај начин полемисати с бројним ставовима, али рекао сам да је такав приступ беспредметан, а читаоце упућујем на само један, ради примера, јер се у њему «критичар» мог уџбеника исувише осмелио у вређању.

Уз све то настрада, опет ни крив ни дужан, «један песник» (Дучић) и то не толико због «срцепарајућег» текста, што му ту није место, већ зато што је «уз то нежења». Господине Флере, Дучић јесте био нежења, али, уз много тога што би му се евентуално могло приговорити, понајмање би му се могло замерити да није био добар познавалац «женске природе» (у сва-

ком случају вероватно је био срећнији нежења од многих несрећно ожењених мушкараца).

То што је Флере збуњен и често не разуме моје текстове, те због тога испољава сувишну забринутост за студенте, поручујем му да нема разлога да брине. Код њих проблем ове врсте очигледно не постоји: пролазност на испитима од преко 70%, просечна оцена од око осам, најречитије говоре о томе. А они који не положе тако брзо и успешно, немају проблем неразумевања, него недостатка времена за припрему испита. Његова брига за науку на овим просторима је озбиљна и за уважавање, али пребацивати то на ниво уџбеника из криминологије код мене, текстова из социологије религије код проф. Шушњића или дела једног нашег филозофа (откад је уџбеник научно дело, а филозофија наука?) заслужује само оно што је, у форми кратке или ефектне поруке, добио од колеге филозофа - "Хвала лепо на бризи". Допуна мог одговора томе била би и да је таква Флереова брига за мене и моја за њега сасвим беспредметна. Напросто у нашим годинама нити је могуће битно мењати моја теоријска уверења нити његову (не)пристојност у комуникацији са колегама. Ако он мени већину замерки пребацује на терен језичких недоследности, колико се ја са традиционалним образовањем разумем, његов проблем би се понајпре могао сместити на подручје васпитања. У избору између ова два "зла", ја бих ипак остао при оном што сам, па макар у том смислу био окарактерисан као «конзервативац».

На крају, извињавам се ако сам и сам помало упао у замку недоследног академског дијалога. Али десиће се то увек кад се простор у часопису, зборнику или нечем сличном уступа за испољавање личне нетрпеливости, било да је она скривена или отворена и без обзира шта је повод. У том смислу мени је жао што је Уредништво Зборника Правног факултета увело, колико ја знам по први пут, овакву праксу, а за то сам понајмање крив. Не мислим ни да је господин Флере. Зато најдобронамерније предлајем да овакав начин "критичке расправе" у уређивању будућих бројева буде и последњи, не због Мила Бошковића и Сергеја Флереа (обојица смо добро познати у колективу Правног факултета у Новом Саду), него због нивоа Зборника и самог Факултета. Јер ако се нешто уведе у овакву праксу и отвори "траж рубрика", ко ће процењивати где је мера доброг укуса у «критичкој расправи» и «приказима» књига поједињих аутора. У противном, мислим да је некоректно да са оваквим ставовима – уколико се они покажу усамљеничким – и даље останем члан Уредништва.